

Munch og Goldstein

Intense linjer

Fuglsang Kunstmuseum 17.5. - 1.9.2019
Ribe Kunstmuseum 14.9. - 8.12.2019

PROJEKTBEKRIVELSE FOR FORSKNINGS- OG UDSILLINGSPROJEKTET:

Munch og Goldstein. Intense linjer

Fuglsang Kunstmuseum 17.5.-1.9.2019 og Ribe Kunstmuseum 14.9.-8.12.2019

INTRODUKTION TIL PROJEKTET

I 2019 arrangerer de to statsanerkendte kunstmuseer, Fuglsang Kunstmuseum og Ribe Kunstmuseum, den forskningsbaserede udstilling *Munch og Goldstein. Intense linjer*. Udstillingen viser en enestående norsk privatsamling af Edvard Munchs (1863-1944) træsnit og fortæller historien om venskabet mellem den verdensberømte, norske billedkunstner og den hidtil ukendte, danske digter Emanuel Goldstein (1862-1921). Goldstein er født og opvokset i Nakskov på Lolland, hvor Fuglsang Kunstmuseum ligger. Som den første nogensinde undersøger udstillingen fællesskabet mellem de to kunstneres værker, deres skildringer af kvinden, de store lidenskaber og menneskets eksistentielle vilkår. Et slægtskab og en samhørighed, som Munch i et brev til Goldstein omtalte som 'vore stemninger'.

Den tværfaglige udstilling sætter Munchs kraftfulde og ofte farverige træsnit i dialog med Goldsteins heftige digte om kærlighed og elskov. Træsnittenes groft snittede motiver møder ordenes hidsige, men også hjerteskerende tone, og sammen gør de kunstneres stærke oplevelser af de menneskelige følelser og relationer sanseligt nærværende.

Til grund for udstillingen ligger ny tværfaglig forskning udført af anerkendte fagfolk, som vil blive publiceret i det medfølgende udstillingskatalog. Forskningen udføres af henholdsvis litteraturprofessor Anders Ehlers Dam fra Europa-Universität Flensburg, af Magne Bruteig, pensioneret førsteinspektør for afdelingen for grafik og tegning på Munchmuseet i Oslo samt af Liza Kaaring, der, udover at være udstillingens kurator, er ph.d. og museumsinspektør på Fuglsang Kunstmuseum. Udover de tre artikler vil kataloget indeholde eksempler på Goldsteins digte og uddrag fra de to kunstneres brevudveksling. Artiklerne vil blive formidlet i et lettilgængeligt sprog og bogen vil være rigt illustreret.

Til udstillingen vil der desuden være et rigt formidlings- og aktivitetsprogram.

Projektet vil således som det første forsknings- og udstillingsprojekt nogensinde undersøge og fortælle historien om de to kunstneres venskab og gensidige kunstneriske inspiration. Det lægger en lokal vinkel på en international kunstner og fortæller en historie om Edvard Munch, som ikke tidligere er blevet fortalt. Samtidig bringer projektet verdenskunsten til to museer i

Danmarks yderområder. For de to mindre museer er der tale om en stor opgave med en 'tung' kunstner, der ellers primært bliver vist på de store museer.

UDDYBENDE OM PROJEKTET

Venskabet mellem Edvard Munch og Emanuel Goldstein

Edvard Munch (1863-1944) og Emanuel Goldstein (1862-1921) mødte hinanden i 1889/90 under et ophold i Saint-Cloud ved Paris. Her opstod et nært venskab mellem de to, der ikke bare fik stor betydning på et personligt plan, men også kunstnerisk. Kunsthistorikeren Dieter Buchhart (*Edvard Munch og Danmark*, 13) mener, at de to jævnaldrende kunstnere i årene efter Saint-Cloud afstemte deres kunstneriske holdninger efter hinanden, og at Goldstein således spillede en afgørende rolle for Munchs brud med naturalismen i 1892. Begge kunstnere vendte på dette tidspunkt realismen og naturalismen ryggen for i stedet at give sig i kast med et stemningsorienteret symbolistisk udtryk.

I 1892 tilegnede Goldstein digtsamlingen *Alsruer Munch*, der også leverede en illustration til udgivelsen. I et brev fra Munch til Goldstein dateret 20. februar 1892 takker Munch for Goldsteins planer om tilegnelsen: "Jeg kan ikke andet end være stolt og lykkelig over at mit navn knyttes til en bog som er en af de få [...] jeg virkelig har kunnet nyde – en [...] af de få bøger jeg straks indlemmet i mit lille bibliotek – der består af din bog – Biblen, Hans Jægers og Raskolnikow" (Brev: MM N 3034, Munchmuseet). I samme brev lufter Munch sine tanker om, at de to kunne arbejde sammen omkring det, som han betegner som deres 'stemninger': "Om vi fandt på at u[...]dgi sammen i et hefte noen af vore stemninger – med samt tegninger – det kunne være som en begyndelse til et literært Månedsskrift!". Begge kunstnere synes på dette tidspunkt at have fundet gehør for deres ideer hos den anden samt et fællesskab omkring det, som Munch kalder for deres 'stemninger'. Et fællesskab der, som det fremgår, gav blod på tanden i forhold til et fremtidigt samarbejde, som nu mange år efter og for begge kunstneres vedkommende realiseres posthumt i nærværende projekt.

Edvard Munch, Goldstein som panter, 1908-09

Goldstein, en ukendt digter fra Lolland

Digteren Emanuel Goldstein blev født i Nakskov og tilbragte sin barndom og tidlige ungdom i byen. Han er dermed ikke kun af national interesse, men på grund af sit ophav i Fuglsang Kunstmuseums nærområde Lolland yderligere af særlig lokal interesse. Goldstein er desuden nærmest fuldkommen ukendt i Danmark, hvorfor projektet vil bidrage til at afdække et ubeskrevet område af dansk litteraturhistorie samt søge en forklaring på, hvorfor forfatteren, der af Munch blev anset som en ligeværdig og inspirerende samarbejdspartner, siden er blevet glemt.

Goldstein udgav sin første digtsamling *Sprængte Lænker* i 1884 under pseudonymet Alexander Hertz. Allerede i 1886 udgav han sin anden digtsamling *Vekselspillet*, denne gang under pseudonymet Hugo Falck. Samlingens undertitel var "Psykologiske digte", og i digtene underkastede han ifølge forfatter og journalist Georg Nygaard (1871-1942) kærligheden mellem mand og kvinde, særligt udtrykt i elskoven, en psykologisk behandling, som man ikke tidligere havde set i Danmark, men som havde forbillede i nyere fransk lyrik (Georg Nygaard, nekrolog over Goldstein i "Verden og Vi", 1921). Nygaard beskrev her bl.a. Goldstein som et "ægte Barn af sin Tid, en illusionsforladt Drømmer, som Naturalismen i Firserne fostrede dem". *Vekselspillet* blev udgivet som *Alruner* og med Munchs illustration i både en anden- og en tredjeudgave (1892 og 1916). I 1910 udgav Goldstein digtsamlingen *Nogle Digte*.

Goldsteins produktion er således ikke omfattende, hvilket Georg Nygaard i sin nekrolog forklarer med henvisning til digterens personlighed: "Det var naturligt og selvfølgelig, at en saa pessimistisk og sky Personlighed som *Emanuel Goldstein* ikke blev produktiv". Det, som

Goldstein udgav, fik til gengæld en positiv modtagelse, om end hans tone blev beskrevet som bl.a. hidsig, grov og uartig. Forfatteren Erik Skram (1847-1923) skrev eksempelvis i sin anmeldelse af første udgave af *Vekselspillet*: ”Og Manden er ganske uartig, han siger de slemmeste Ting, men der er Vejr i hans Lunger, ingen, der har hørt hans Skrig, gaar forbi uden at spørge hvad han fejler.” (*Tilskueren*, 1886). Et eksempel på Goldsteins tone får man i *Vekselspillets* første digt *Hinc illæ lacrymæ*. Her skriver han eksempelvis: ”Der er ingen Sjæl paa Jorden, jeg hader saa vildt som Dig. Der er ingen Sjæl paa Jorden, jeg elsker saa ømt som Dig. / Jeg kunde kløve Din Pande og drikke Dit rygende Blod – kaste mig trælsk i Støvet og slikke Din nøgne Fod.” Kærligheden til kvinden bliver beskrevet som gift og elskoven som et slagsmål, og digtene er fyldt med stærke følelser og malende beskrivelser, der, som Erik Skram bemærker, ”ubetinget gør Indtryk af at være ærligt følte”.

Udstilling og formidling

På udstillingen vil Munchs store, kraftfulde træsnit blive sat i dialog med Goldsteins digte om kærlighed og elskov. Lidenskaben, kærligheden, smerten og kvinden er centrale omdrejningspunkter hos begge kunstnere, og de store følelser vil være i centrum for udstillingen. Tanken er at få de to kunstners produktion til at tale sammen på kryds og tværs med fokus på værkernes fortællinger, dramaer og stemninger. Dialogen mellem de to kunstners værker vil blive suppleret med uddrag fra de mange breve mellem dem.

Udstillingens 56 træsnit udlånes af en norsk privatsamler, hvis enestående samling ikke tidligere har været vist i Danmark.

Til udstillingen vil der desuden blive udformet et rigt aktivitets- og formidlingsprogram, der henvender sig til et bredt udsnit af publikumsgrupper. Programmet vil gennem digtoplæsninger, foredrag og workshops have fokus på udstillingens to medier, litteraturen og træsnitsteknikken og på tværfagligheden imellem dem. Ved hjælp af lån af nye laserproducerede kopier af en af Munchs originale træsnitsplader fra Munchmuseet i Oslo, vil der blive arrangeret workshops, hvor publikum kan udføre deres egne træsnit. Derudover vil der blive arrangeret skoleforløb, der eksempelvis tager udgangspunkt i udstillingens fokus på brevskrivning og illustration af digte.

Forskning og publikation

Bag udstillingen ligger ny tværfaglig forskning. Den udføres af anerkendte fagfolk indenfor de respektive områder og vil blive publiceret i udstillingens publikation. De videnskabelige artikler vil gennemgå *peer review* og blive formidlet i et lettilgængeligt sprog. Det rigt illustrerede katalog, der udgives af Aarhus Universitetsforlag, vil indeholde følgende tre hovedartikler:

I artiklen "Panteren Goldstein" kaster Anders Ehlers Dam lys over denne mystiske figur i dansk litteratur. Goldstein, der kun udgav enkelte digtsamlinger hen over årene, nævnes som regel kun i forbigående i de forskellige litteraturhistorier, men i artiklen præsenteres hans digtning, og han placeres i forhold til tidens strømninger som naturalisme, det moderne gennembrud og symbolisme. Anders Ehlers Dam er professor i dansk litteratur ved Europa-Universität Flensburg og har særligt kendskab til perioden omkring år 1900 indenfor dansk litteraturhistorie.

I katalogets andet bidrag "Synlige spor af kraft" fortæller Magne Bruteig om udstillingens træsnit, deres teknik og plads i Munchs produktion. Magne Bruteig er pensioneret førsteinspektør for grafik og tegninger på Munchmuseet, og er en af verdens førende specialister i Munchs træsnit.

I den tredje artikel, "At møde et rigtigt menneske", fortæller Liza Kaaring historien om venskabet mellem den verdensberømte, norske billedkunstner Edvard Munch og den ukendte, danske digter Emanuel Goldstein og indkredser, hvad der var kernen i deres kunstneriske samarbejde. Hvad var det som Munch kunne se i Goldstein, som eftertiden ikke har kunnet? Den tværfaglige, kunstneriske udveksling mellem Munch og Goldstein har ikke tidligere været genstand for et selvstændigt forsknings- eller udstillingsprojekt. Relationen mellem de to kunstnere har derfor hidtil været relativt overfladisk behandlet, ligesom forskningen har haft fokus på deres venskab fremfor på deres kunstneriske udveksling.

I sin helhed vil det ambitiøse og nytænkende projekt således både bidrage med nye indsigter om en dansk digter og dennes relation til den danske litterære scene omkring år 1900, byde på nye analyser af Munchs træsnit, ligesom det vil være det første forsknings- og udstillingsprojekt af sin art, som sætter fokus på relationen mellem den danske forfatter og den norske kunstner.

Udover de tre artikler vil det rigt illustrerede katalog indeholde eksempler på Goldsteins digte og uddrag fra de to kunstneres brevudveksling.

Målgrupper og forankring i museerne

Projektet repræsenterer en ganske særlig mulighed for at vise en fornem samling af den berømte norske kunstners værker, og vi forventer at udstillingen og de tilhørende aktiviteter på de to museer vil tiltrække et stort interesseret publikum svarende til i alt 14.000 – 17.000 gæster. Begge museer har tidligere vist, at de kan tiltrække publikum fra en vid geografisk, både fra egne og andre landsdele. Det er derudover vores erfaring, at projekter med tværfaglige vinkler er i stand til at tiltrække et bredere publikum end normalt. På Ribe Kunstmuseum har vi gode erfaringer fra eksempelvis udstillingerne *Længsel. Lundbye og Kierkegaard* (billedkunst og filosofi) og *Jacob A. Riis. Light in Dark Places* (fotografi og journalistik/samfundsfag). På Fuglsang Kunstmuseum har vi tilsvarende gode erfaringer med tværfagligt anlagte udstillinger fra eksempelvis *Livsløst* (kunst og musik, filosofi, kropsdyrkelse etc.), *Himmelgæder* (kunst og astronomi), *Ege-ekspeditioner* (digtning og billedkunst) og *Ved bordet* (kunst og mad). Senest har de to museer samarbejdet om den ligeledes tværfaglige udstilling *Jordforbindelser* (Kunst og geologi/arkæologi/geografi). I forhold til det aktuelle projekt forventer vi ligeledes at få fat i et publikum med særlig interesse for litteratur. Vi forudser desuden, at udstillingen vil tiltrække en række turister på de to museer, da udstillingen vil have høj international interesse, grundet Munchs værker.

Med sit fokus på kunsten i årene omkring år 1900 beskæftiger projektet sig med en central periode i begge museers samlinger, hvor værker skabt af kunstnere, der i dag kendes som den spirende avantgarde fra starten af 1900-tallet, har en central plads. Heraf kan nævnes Edvard Weie, William Scharff, Harald Giersing, Olaf Rude, Oluf Hartmann, Povl Jerndorff og Adam Fischer. Både Munch og Goldstein arbejder i et spændingsfelt, hvor traditionelle former for billedkunst og litteratur er i opbrud, og hvor genrene prøves af, og de er hver især og på hver deres måde betydelige for kunstens udvikling i Danmark omkring år 1900, også på et nationalt plan. For både Fuglsang Kunstmuseum og Ribe Kunstmuseums vedkommende bidrager fortællingen om Munch og Goldstein således med nye perspektiver på en vigtig periode i museernes samlinger, som vi til stadighed arbejder på at udvide museets og dermed publikums viden om. Med udgangspunkt i museernes samlinger opfylder og styrker projektet således

museernes rolle som vidensinstitution i lokalsamfundet såvel som på nationalt plan. Med Goldsteins ophav i den lollandske geografi har projektet desuden en særlig forankring i Fuglsang Kunstmuseum.

Udstillingens kurator

Liza Kaaring er museumsinspektør på Fuglsang Kunstmuseum og ph.d. i kunsthistorie fra Københavns Universitet med afhandlingen ”Mennesket i tiden. Menneskeskildrerne i dansk grafik i 1950ernes anden halvdel”, 2015, der blev udført på Statens Museum for Kunst. Liza Kaaring kuraterede efterfølgende den anmelderroste udstilling *At rejse sig i mørket* på Statens Museum for Kunst, hvor afhandlingens forskning blev formidlet. Afhandling og udstilling beskæftigede sig med en gruppe danske grafikere fra perioden umiddelbart efter Anden Verdenskrig, der havde særligt fokus på at skildre menneskets situation i den højspændte efterkrigstid. Ansøger har således særlige forudsætninger for at beskæftige sig med det grafiske medie, erfaring med eksistentiale temaer og med at omsætte forskning til formidling i form af et større udstillingsprojekt.

Se det vedlagte billedmateriale for værkeksemplar.